

El dret civil català i la codificació de la matèria civil

Per Maria del Carmen Gete-Alonso Calera

La *Compilación del Derecho Civil especial de Cataluña* ([Ley 40/60 de 21 de julio de 1960](#)), de la qual ara es commemora el 50è aniversari, ha estat, al llarg d'aquest temps, el text legal bàsic que ha propiciat, no només el reconeixement de les nostres institucions jurídiques, sinó la conservació i, posteriorment, la possibilitat de desenvolupament del dret privat català.

Amb aquesta exposició de documents que ara es fa a la [Biblioteca de Ciències Socials de la UAB](#), es pretén retre un merescut homenatge a aquest text legal i a tots els juristes que, amb els seus estudis i la constant defensa del dret propi, varen aconseguir que veiés la llum un cos legal en què es recollien, almenys, algunes de les institucions pròpies, i que permetia mantenir viu el dret civil català. Malgrat les mancances de contingut de la Compilació, per la manera en què es va produir la seva aprovació, aquesta ha actuat com a garantia per recuperar les institucions i conservar la identitat del dret català.

Una vella reivindicació de la societat jurídica catalana, que se situa al moviment codificador del segle XIX, va ser la d'arribar a tenir un cos legal normatiu propi que contingués les institucions jurídiques. Des que es va iniciar a Europa el moviment de codificació, atès que el Decret de Nova Planta no va derogar el dret català, s'aspirava, bé a integrar les normes de l'ordenament civil català dins d'un altre cos sistemàtic i harmònic (codi civil espanyol), bé a crear un cos propi però amb caràcter de norma pròpia (catalana). Per raons prou conegudes aquest desideràtum -que les normes i institucions jurídiques catalanes s'integressin en un codi civil espanyol- es va frustrar per causa dels esdeveniments polítics que van produir-se a mitjan segle XIX i, també, posteriorment durant una bona part del segle XX. D'altra banda la conformació política de l'Estat unificat i la manca de competència legislativa dels territoris en què subsistien normes pròpies no van propiciar el desenvolupament del dret català, de manera que el procés de codificació culminà amb la promulgació del *Código civil español* i la conservació del dret propi que s'hauria de recollir en *Apéndices*, de caràcter excepcional, per a cada una de les regions. Durant l'etapa de la Segona República, es

van promulgar diverses lleis civils, amb la recuperació de l'autonomia, tot i que no hi va haver prou temps per planificar un cos civil català.

Acabada la guerra civil, desapareixen les autonomies i es torna a plantejar la qüestió relativa als drets civils propis. En el *Congreso Nacional de Derecho Civil de Zaragoza* (del 3 al 9 d'octubre del 1946), es proposa un projecte esglaonat en el temps per aconseguir l'objectiu del codi civil únic. La primera etapa es duria a terme a través de la compilació de les institucions forals; la segona tindria lloc una vegada publicades les compilacions i, després d'un període de divulgació i estudi, es determinaria la millor fórmula per arribar a la confecció del que hauria d'ésser codi general del dret civil espanyol.

La fórmula *compilació*, enfront de la d'*apéndice*, comportava elaborar un cos legal que compregués les institucions pròpies que s'haurien de conservar, i el restabliment de les que no havien caigut en desús. Aquest dret ja no seria excepcional -calia ordenar-lo sistemàticament- encara que es determinava com un *dret especial*, enfront de l'anomenat *dret comú* (el *Código civil español*). Les conclusions del Congrés es recullen en el [Decret de 23 de maig de 1947](#) que va ordenar la creació de comissions de juristes de reconegut prestigi i autoritat, la tasca de les quals era la de formular els corresponents avantprojectes per al seu estudi i aprovació (article 1). L'article 3 manifestava que la finalitat era "arribar a una sistematització adequada de les institucions històriques, tenint en compte la seva vigència i aplicabilitat en relació amb les necessitats del moment present" i, en tot cas, això hauria de fer-se "adaptant-se a la sistemàtica del Codi Civil".

Aquest procés va culminar amb la creació de la Comissió de Juristes (Orden Ministerial de 10 de febrero de 1948) a la qual s'encomana la redacció del que seria la Compilació. Fruit dels treballs d'aquesta comissió va ser l'**Avantprojecte de 1955** que constituí el nucli bàsic de la Compilació i en què es van tenir en compte tots els treballs i precedents que existien en aquell moment, singularment la [Memoria \(1883\)](#) que havia elaborat el jurista [Don Manuel Duran i Bas](#), i que contenia un projecte d'*Apéndice*. Aquest Avantprojecte de 1955 en el qual es contenen les institucions fonamentals del dret català va ser objecte de retallades una vegada es va presentar. S'ha de tenir en compte que la llei sobre la Compilació era de caràcter estatal i s'havia d'aprovar per les Cortes Generales.

Malgrat això, i com ja s'ha dit, la Compilació de dret civil de 1960 promulgada és un **text bàsic del dret civil i privat de Catalunya**, no només pel que representa sinó també perquè és el que ha permès que, juntament al costum i les pràctiques, el dret català continuï viu, enfront de tots els intents de diluir-lo en un altre cos legal, perdent així les notes i característiques d'identitat pròpies.

Són significatives les disposicions finals primera i segona d'aquest text legal. Per la primera es declara "la substitució" de les normes existents per les de la Compilació, la qual cosa vol dir que no existeix tècnicament una derogació explícita del dret civil català anterior i suposa la declaració de la seva situació provisional. Per la segona, es determina un límit a l'aplicació del codi civil espanyol: "la no oposició" als principis recollits en la Compilació, fet que significa una crida a la autointegració, és a dir, a l'aplicació d'una norma pròpia abans d'aplicar mimèticament el dret comú davant d'un buit legislatiu.

La Compilació es componia de 344 articles, 3 disposicions finals, 1 disposició addicional i 6 disposicions transitòries, sistematitzat tot en el Títol preliminar (només sobre fonts i aplicació), i quatre llibres: llibre primer, *De la família*; llibre segon, *De les successions*; llibre tercer, *Dels drets reals*, i llibre quart, *De les obligacions i contractes i de la prescripció*.

La recuperació de l'autonomia de la Generalitat de Catalunya amb la Constitució espanyola de 1978 i de l'Estatut d'autonomia de 1979, que manté l'actual Estatut de 2006, va suposar un canvi absolut en el panorama. S'assoleixen i reconeixen competències legislatives en matèria civil (art.149 1º 8ª CE, i 9 2. de l'EAC de 1979, art. 129 de l'EAC 2006), desapareix definitivament la situació de provisionalitat del dret català i dels altres drets forals o especials, com havia estat programada pel *Congreso Nacional de Derecho Civil de Zaragoza* del 1946, i s'abandona la creació d'un cos civil únic per a tot el territori espanyol.

Aquesta nova configuració, suposa un important avenç per a la regulació, el desenvolupament i la recuperació del dret privat català. Una de les primeres tasques que va dur a terme el poder legislatiu va ser la incorporació en l'ordenament jurídic català de la Compilació de dret civil de 1960 (que fins aleshores era una llei estatal), per virtut de la Llei 13/1984, de 20 de març. Un text refós, que conté les principals normes escrites

de dret civil adaptades als principis constitucionals i que es nomina com **Compilació del Dret Civil de Catalunya**, i desapareix el mot "especial", perquè el dret català és el dret comú a Catalunya.

A partir d'aquest moment el procés legislatiu en matèria civil culminarà amb l'elaboració de tots els llibres del Codi civil de Catalunya (Llei 29/2002) a hores d'ara en procés de redacció i aprovació. Fins ara hi ha aprovats el llibre primer, *Disposicions generals, prescripció i caducitat*; llibre tercer, *Persona jurídica*; llibre quart, *De les successions*, i llibre cinquè, *Drets reals*. Manquen el llibre segon, *De la Persona i Família*, i el sisè, *De les obligacions i contractes*. Aquest procés s'ha desplegat en una sèrie d'etapes en què s'han anat regulant les institucions jurídiques d'acord amb les necessitats de la nostra societat. Del text originari de la Compilació, en aquests moments, només resten vigents les regles relatives a dues de les institucions jurídiques més significatives del tràfic jurídic: la rescissió per lesió i la compravenda a carta de gràcia, a l'espera de la seva incorporació al llibre sisè del Codi Civil.

Amb aquesta exposició us convidem a participar en els actes de **Commemoració dels 50 anys de la Compilació del dret civil de Catalunya**, i a dedicar una part del vostre temps a endinsar-vos en els textos que formen part de les nostres arrels jurídiques.